Rättsfallssamlingen

DOMSTOLENS DOM (första avdelningen)

den 26 januari 2017 *

”Överklagande — Konkurrens — Konkurrensbegränsande samverkan — De belgiska, tyska, franska, italienska, nederländska och österrikiska marknaderna för badrumsutrustning — Samordning av försäljningspriser och utbyte av känsliga affärsuppgifter — En enda fortlöpande överträdelse — Motiveringsskyldighet”

I mål C-614/13 P,

angående ett överklagande enligt artikel 56 i stadgan för Europeiska unionens domstol, som ingavs den 27 november 2013,

**Masco Corp.**, Taylor (Förenta staterna),

**Hansgrohe AG**, Schiltach (Tyskland),

**Hansgrohe Deutschland Vertriebs GmbH**, Schiltach,

**Hansgrohe Handelsgesellschaft mbH**, Wiener Neudorf (Österrike),

**Hansgrohe SA/NV**, Bryssel (Belgien),

**Hansgrohe BV**, Westknollendam (Nederländerna),

**Hansgrohe SARL**, Antony (Frankrike),

**Hansgrohe Srl**, Villanova d’Asti (Italien),

**Hüppe GmbH**, Bad Zwischenahn (Tyskland),

**Hüppe GesmbH**, Laxenburg (Österrike),

**Hüppe Belgium SA/NV**, Woluwé Saint-Étienne (Belgien),

**Hüppe BV**, Alblasserdam (Nederländerna),

företrädda av D. Schroeder och S. Heinz, Rechtsanwälte, samt av B. Fischer, advocate, genom J. Temple Lang, solicitor,

klagande,

i vilket den andra parten är:

* Rättegångsspråk: engelska.

**Europeiska kommissionen**, företrädd av L. Malferrari och F. Ronkes Agerbeek, båda i egenskap av ombud, biträdda av B. Kennelly, barrister,

svarande i första instans,

meddelar

DOMSTOLEN (första avdelningen)

sammansatt av domstolens vice ordförande A. Tizzano, tillförordnad ordförande på första avdelningen, samt domarna M. Berger, E. Levits, S. Rodin (referent) och F. Biltgen,

generaladvokat: M. Wathelet,

justitiesekreterare: handläggaren K. Malacek,

efter det skriftliga förfarandet och förhandlingen den 10 september 2015,

med hänsyn till beslutet, efter att ha hört generaladvokaten, att avgöra målet utan förslag till avgörande,

följande

## Dom

1 Masco Corp., Hansgrohe AG, Hansgrohe Deutschland Vertriebs GmbH, Hansgrohe Handelsgesellschaft mbH, Hansgrohe SA/NV, Hansgrohe BV, Hansgrohe SARL, Hansgrohe Srl, Hüppe GmbH, Hüppe GesmbH, Hüppe Belgium SA/NV och Hüppe BV har yrkat att domstolen ska upphäva den dom som Europeiska unionens tribunal meddelade den 16 september 2013, Masco m.fl./kommissionen (T-378/10, EU:T:2013:469) (nedan kallad den överklagade domen), i vilken tribunalen ogillade deras talan om delvis ogiltigförklaring av kommissionens beslut K(2010) 4185 slutlig av den 23 juni 2010 om ett förfarande enligt artikel 101 FEUF och artikel 53 i EES-avtalet (ärende COMP/39092 – Badrumsutrustning) (nedan kallat det omtvistade beslutet).

### Bakgrund till tvisten och det omtvistade beslutet

2 Bakgrunden till tvisten återges i punkterna 1–9 i den överklagade domen och kan sammanfattas enligt följande.

3 Klagandena, det vill säga det amerikanska företaget Masco Corp. och vissa av detta företags europeiska dotterbolag, däribland Hansgrohe AG och Hüppe GmbH, tillverkar kranar samt duschväggar med tillbehör.

4 Den 15 juli 2004 informerade klagandena kommissionen om att det förekom konkurrensbegränsande samverkan inom sektorn för badrumsutrustning. De ansökte samtidigt om immunitet mot böter i enlighet med kommissionens meddelande om immunitet mot böter och nedsättning av böter i kartellärenden (EGT C 45, 2002, s. 3) eller, för det fall immunitet inte kunde beviljas, nedsättning av bötesbeloppen. Den 2 mars 2005 antog kommissionen ett beslut genom vilket klagandena beviljades villkorad immunitet mot böter i enlighet med punkterna 8 a och 15 i detta meddelande.

5 Den 23 juni 2010 antog kommissionen det omtvistade beslutet i vilket den fastställde att det inom sektorn för badrumsutrustning förelåg en överträdelse av artikel 101.1 FEUF och artikel 53 i avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den 2 maj 1992 (EGT L 1, 1994, s. 3). Enligt kommissionen hade 17 företag, däribland klagandena, deltagit i överträdelsen under olika perioder från den 16 oktober 1992 till den 9 november 2004, och denna överträdelse hade bestått i ett antal konkurrensbegränsande överenskommelser eller samordnade förfaranden i Belgien, Tyskland, Frankrike, Italien, Nederländerna och Österrike.

6 Kommissionen fann att de aktuella konkurrensbegränsande förfarandena ingick i en samlad plan som syftade till att begränsa konkurrensen mellan de berörda företagen, och att de utgjorde en enda, fortlöpande överträdelse, som omfattade endera av följande tre produktgrupper: kranar, duschväggar med tillbehör samt sanitetsporslin (nedan kallade de tre produktgrupperna).

7 Av dessa skäl konstaterade kommissionen, i artikel 2 i det omtvistade beslutet, att dessa 17 företag hade deltagit i en enda överträdelse och att de därmed hade överträtt artikel 101.1 FEUF och artikel 53 i Avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet av den 2 maj 1992.

8 I artikel 2 första stycket punkt 1 i nämnda beslut angav kommissionen emellertid att klagandena inte skulle åläggas böter.

## Förfarandet vid tribunalen och den överklagade domen

9 Genom ansökan som inkom till tribunalens kansli den 7 september 2010 väckte klagandena talan vid tribunalen om ogiltigförklaring av det omtvistade beslutet. Som enda grund gjorde klagandena gällande att kommissionen felaktigt hade slagit fast att de hade deltagit i en enda överträdelse inom sektorn för badrumsutrustning.

10 Genom denna grund klandrade klagandena kommissionen för att ha gjort fel dels vid fastställandet av rekvisiten för en enda överträdelse och företagens deltagande i en sådan överträdelse, dels vid bedömningen av de faktiska omständigheter som föranledde kommissionen att konstatera att det förelegat en enda överträdelse och att klagandena hade deltagit i densamma.

11 Genom den överklagade domen ogillade tribunalen talan i dess helhet.

## Parternas yrkanden

12 Klagandena har yrkat att domstolen ska

— upphäva den överklagade domen,

— ogiltigförklara det omtvistade beslutet i den del det avser klagandena,

— förplikta kommissionen att ersätta rättegångskostnaderna, och

— vidta varje annan åtgärd som domstolen finner lämplig.

13 Kommissionen har yrkat att domstolen ska

— ogilla överklagandet, och

— förplikta klagandena att ersätta rättegångskostnaderna.

**Prövning av överklagandet**

14 Klagandena har anfört två grunder till stöd för sitt överklagande. Som första grund har det gjorts gällande att konstaterandet att klagandena hade deltagit i en enda överträdelse var felaktigt. Den andra grunden avser åsidosättande av motiveringsskyldigheten.

*Den första grunden: Huruvida konstaterandet att klagandena deltog i en enda överträdelse var felaktigt*

Parternas argument

15 Genom sin första grund har klagandena gjort gällande att tribunalen gjorde en felaktig rättstillämpning när den fann, för det första, att klagandena genom sitt eget beteende avsåg att bidra till att uppnå de gemensamma mål som deltagarna i den konkurrensbegränsande samverkan eftersträvade, för det andra att de kände till de rättsstridiga beteenden som planerades eller som genomfördes av de andra företagen för att uppnå dessa mål och, för det tredje, att de var beredda att godta den risk som detta innebar. Denna grund är uppdelad i fem delgrunder.

16 Genom den första grundens första del har klagandena gjort gällande att tribunalen uppenbart missuppfattade bevisningen avseende klagandenas avsikt att genom sitt eget beteende bidra till det gemensamma mål som deltagarna eftersträvade inom ramen för den enda överträdelsen, när den i punkt 59 i den överklagade domen konstaterade att de rättsstridiga förfarandena i fråga syftade till att göra det möjligt för klagandena att visa upp en gemensam front mot grossisterna vad gällde de tre produktgrupperna, inbegripet sanitetsporslin. Klagandena har anfört att skäl 931 i det omtvistade beslutet, till vilket tribunalen hänvisade till stöd för sitt resonemang, inte tillåter en sådan slutsats. Klagandena har även anmärkt att de, i motsats till vad som anges i punkt 59 i den överklagade domen, som svar på en fråga från tribunalen vid förhandlingen inte medgav att de rättsstridiga förfarandena hade haft till syfte att visa upp en gemensam front mot grossisterna.

17 Genom den första grundens andra del har klagandena i andra hand anfört att om punkt 59 i den överklagade domen inte syftar till att slå fast att klagandena hade för avsikt att genom sitt eget beteende bidra till det gemensamma mål som eftersträvades av deltagarna i den enda överträdelsen, innebär det att tribunalen inte prövade denna fråga och att den följaktligen, genom att underlåta att tillämpa de relevanta rättsliga kriterierna, gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning.

18 Klagandena har i den första grundens tredje del hävdat att tribunalen missuppfattade bevisningen avseende den kännedom som klagandena hade om de rättsstridiga beteenden som planerades eller genomfördes av de andra företagen för att uppnå nämnda mål. De har härvidlag anfört att tribunalen i punkt 61 i den överklagade domen felaktigt drog slutsatsen att klagandena, på grund av att de var anslutna till samordningsorgan och till sammanslutningar för flera produktgrupper, kände till samtliga rättsstridiga beteenden. Den omständigheten att klagandena tillhörde sådana organ och sammanslutningar i Belgien, Frankrike eller Italien innebar emellertid inte att de kunde känna till de samordnade prishöjningarna på sanitetsporslin i dessa medlemsstater.

19 Genom den första grundens fjärde del har klagandena anfört att tribunalen inte på ett korrekt sätt tillämpade de rättsliga kriterier som är relevanta vid fastställandet av om det föreligger en enda överträdelse, eftersom den inte undersökte huruvida klagandena rimligen hade kunnat förutse samtliga konkurrensbegränsande beteenden såvitt avsåg sanitetsporslin.

20 Klagandena har i den första grundens femte del gjort gällande att tribunalen gjorde sig skyldig till felaktig rättstillämpning genom att inte pröva frågan huruvida klagandena var beredda att godta den risk som var förbunden med de rättsstridiga beteenden som andra företag, som saluförde sanitetsporslin, planerade eller genomförde i syfte att uppnå det gemensamma mål som deltagarna i den konkurrensbegränsande samverkan eftersträvade. Klagandena har anfört att det följer av

domstolens rättspraxis att detta är ett villkor som måste var uppfyllt även då ett företag känt till det olagliga beteende som planerats eller genomförts av andra företag för att uppnå detta mål, och att detta villkor utgör det uppsåtskriterium som krävs för att det ska kunna anses att detta företag har deltagit i det konkurrensbegränsande beteendet som helhet.

21 Kommissionen anser att den första grunden ska avvisas eller i vart fall att den inte kan ligga till grund för ett bifall till överklagandet.

Domstolens bedömning

22 Inledningsvis erinras det om att enligt fast rättspraxis kan en överträdelse av artikel 101.1 FEUF följa inte bara genom ett enstaka handlande utan även genom en serie handlanden eller genom ett fortlöpande beteende. Detta gäller också då ett eller flera led i denna serie handlanden eller i detta fortlöpande beteende även i sig och helt isolerat kan utgöra en överträdelse av nämnda bestämmelse. När de olika handlandena ingår i en ”samlad plan” på grund av deras identiska syfte som snedvrider konkurrensen på den inre marknaden, får kommissionen således tillskriva företag ansvar för dessa handlanden utifrån deltagandet i överträdelsen bedömd i dess helhet (dom av den 6 december 2012, kommissionen/Verhuizingen Coppens, C-441/11 P, EU:C:2012:778, punkt 41, och dom av den 24 juni 2015, Fresh Del Monte Produce/kommissionen och kommissionen/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P och C-294/13 P, EU:C:2015:416, punkt 156).

23 Ett företag som har deltagit i en sådan enda, komplex överträdelse genom sitt eget beteende, vilket innefattar avtal eller samordnade förfaranden med ett konkurrensbegränsande syfte i den mening som avses i artikel 101.1 FEUF, och som avsåg att bidra till förverkligandet av överträdelsen i dess helhet, kan således även vara ansvarigt, under den tid som företaget deltog i överträdelsen, för andra företags beteenden inom ramen för samma överträdelse. Så är fallet när det är styrkt att det aktuella företaget avsåg att genom sitt eget beteende bidra till att uppnå de gemensamma mål som deltagarna eftersträvade, och att det hade kännedom om de konkurrensbegränsande beteenden som planerades eller som genomfördes av andra företag i samma syfte eller att företaget rimligen kunde förutse dem och att det var berett att godta den risk som detta innebar (dom av den 6 december 2012, kommissionen/Verhuizingen Coppens, C-441/11 P, EU:C:2012:778, punkt 42, och dom av den 24 juni 2015, Fresh Del Monte Produce/kommissionen och kommissionen/Fresh Del Monte Produce, C-293/13 P och C-294/13 P, EU:C:2015:416, punkt 157).

24 I förevarande mål har klagandena hävdat att tribunalen missuppfattade bevisningen när den i punkt 59 i den överklagade domen konstaterade att de aktuella rättsstridiga förfarandena bestod i att klagandena hade visat en gemensam front mot grossisterna vad gällde de tre produktgrupperna.

25 Det ska i detta avseende noteras att det, såsom framgår av denna punkt, under alla förhållanden endast var för fullständighetens skull som tribunalen grundade sig på detta konstaterande när den slog fast att det förelegat en samlad plan av sådant slag att det var möjligt att anse att det var fråga om en enda överträdelse. Denna bedömning gjordes enligt tribunalen utifrån ett flertal andra omständigheter som kommissionen hade tagit upp i det omtvistade beslutet.

26 Eftersom de argument som klagandena anfört inom ramen för den första grundens första del inte ger anledning att ifrågasätta tribunalens slutsats i punkterna 58 och 62 i den överklagade domen, enligt vilken kommissionen gjorde en riktig bedömning när den slog fast att det förelåg en enda överträdelse, är denna delgrund verkningslös och kan inte ligga till grund för ett bifall till överklagandet (se, för ett liknande resonemang, beslut av den 28 oktober 2004, kommissionen/CMA CGM m.fl., C-236/03 P, ej publicerat, EU:C:2004:679, punkterna 30–32, och beslut av den 21 oktober 2014, Mundipharma/harmoniseringskontoret, C-669/13 P, ej publicerat, EU:C:2014:2308, punkt 36).

27 Genom den första grundens andra, fjärde och femte del har klagandena i huvudsak kritiserat tribunalen för att den inte prövade huruvida de villkor som anges i punkt 22 i förevarande dom var uppfyllda. Mer specifikt anser de att tribunalen underlät att pröva för det första om de genom sitt eget beteende hade avsett att bidra till det gemensamma mål som deltagarna i den enda överträdelsen eftersträvade, för det andra huruvida klagandena rimligen hade kunnat förutse samtliga konkurrensbegränsande beteenden som rörde sanitetsporslin och, för det tredje, huruvida de varit beredda att godta den risk som detta innebar.

28 Det ska härvidlag erinras om att det följer av domstolens fasta rättspraxis att tribunalen i princip inte är skyldig att bemöta grunder och argument som inte har anförts, eller som inte har anförts tillräckligt klart och precist, under förfarandet och då särskilt i ansökan (se, för ett liknande resonemang, dom av den 6 mars 2001, Connolly/kommissionen, C-274/99 P, EU:C:2001:127, punkt 121, och dom av den 20 mars 2014, Rousse Industry/kommissionen, C-271/13 P, ej publicerad, EU:C:2014:175, punkterna 17–19).

29 I förevarande mål framgår det vid en granskning av ansökan och repliken som ingavs till tribunalens kansli, och särskilt av de punkter i ansökan och repliken som klagandena har anfört till stöd för förevarande överklagande, att klagandena förvisso bestred att de kände till samtliga samverkansförfaranden som rörde de tre produktgrupperna. Det framgår emellertid av denna granskning att klagandena vid tribunalen inte framförde något argument med innebörden att de – på grund av att de inte rimligen hade kunnat förutse samtliga rättsstridiga beteenden som lagts dem till last och eftersom de inte varit beredda att godta den risk som var förbunden med dessa beteenden – inte hade bidragit till de gemensamma mål som deltagarna eftersträvade.

30 Under dessa omständigheter kan tribunalen inte klandras för att den inte uttryckligen prövade dessa frågor i den överklagade domen. Vad gäller argumentet att tribunalen inte prövade om klagandena rimligen kunde ha förutsett samtliga rättsstridiga beteenden som lades dem till last och huruvida de varit beredda att godta den risk som dessa beteenden innebar, kan det dessutom konstateras att eftersom tribunalen i punkterna 61 och 82 i den överklagade domen fann att klagandena hade känt till dessa beteenden, behövde den inte kontrollera huruvida klagandena rimligen kunde ha förutsett dessa beteenden och hade godtagit risken. Som framgår av punkt 23 i förevarande dom är dessa två villkor nämligen alternativa.

31 Försåvitt klagandenas argument syftar till att visa att de villkor som anges i punkt 23 i förevarande dom inte är uppfyllda i förevarande fall, kan de inte prövas i detta mål om överklagande.

32 Domstolen är nämligen i ett mål om överklagande i princip endast behörig att pröva den rättsliga bedömningen av de grunder som har åberopats i den lägre instansen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 30 april 2014, FLSmidth/kommissionen, C-238/12 P, EU:C:2014:284, punkt 42, och dom av den 22 maj 2014, ASPLA/kommissionen, C-35/12 P, EU:C:2014:348, punkt 39).

33 Den första grundens andra, fjärde och femte del kan således till viss del inte upptas till sakprövning och kan i övrigt inte leda till bifall till överklagandet.

34 Inom ramen för den första grundens tredje del har klagandena gjort gällande att tribunalen missuppfattade bevisningen såtillvida att den i punkterna 61 och 82 i den överklagade domen felaktigt konstaterade att klagandena hade känt till samtliga rättsstridiga förfaranden, inbegripet de som rörde sanitetsporslin i Belgien, Frankrike och Italien.

35 Härvidlag erinras om att enligt artikel 256 FEUF och artikel 58 första stycket i stadgan för Europeiska unionens domstol ska ett överklagande vara begränsat till rättsfrågor. Tribunalen är således ensam behörig att fastställa och bedöma de relevanta faktiska omständigheterna och att bedöma bevisningen. Bedömningen av dessa omständigheter och bevis är därför inte, utom i det fall då tribunalen har missuppfattat dem, en rättsfråga som ska prövas av domstolen i ett mål om överklagande (se, för ett

liknande resonemang, beslut av den 24 september 2009, Alcon/harmoniseringskontoret, C-481/08 P, ej publicerat, EU:C:2009:579, punkt 18, dom av den 13 januari 2011, Media-Saturn-Holding/harmoniseringskontoret, C-92/10 P, ej publicerad, EU:C:2011:15, punkt 27, samt beslut av den 3 mars 2016, AgriCapital/harmoniseringskontoret, C-440/15 P, ej publicerat, EU:C:2016:144, punkt 32).

36 Enligt domstolens fasta rättspraxis föreligger en missuppfattning när bedömningen av den befintliga bevisningen framstår som uppenbart felaktig utan att någon ny bevisning har beaktats. Det ska emellertid utifrån handlingarna i målet vara uppenbart att tribunalen missuppfattat bevisningen eller de faktiska omständigheterna, utan att domstolen behöver göra en ny bedömning därav. När en klagande har gjort gällande att tribunalen har missuppfattat bevisningen har vederbörande dessutom en skyldighet att exakt ange vilka omständigheter som tribunalen har missuppfattat och visa de bedömningsfel som klaganden anser har föranlett denna missuppfattning hos tribunalen (se, för ett liknande resonemang, dom av den 3 december 2015, Italien/kommissionen, C-280/14 P, EU:C:2015:792, punkt 52 och där angiven rättspraxis).

37 När det gäller tribunalens slutsatser i punkterna 61 och 82 i den överklagade domen avseende klagandenas kännedom om de aktuella rättsstridiga förfarandena, kan det emellertid konstateras att klagandena i sitt överklagande inte har angett vilken bevisning som de anser att tribunalen uppenbart missuppfattade, i den mening som avses i denna rättspraxis.

38 Genom sin argumentation rörande den påstådda missuppfattningen av bevisningen ifrågasätter klagandena sålunda i själva verket tribunalens bedömning av de faktiska omständigheterna, enligt vilken kommissionen – med hänsyn till de samordnade prishöjningarna inom de samordningsorgan som klagandena hade tillhört – hade fog för att anse att klagandena hade känt till samtliga rättsstridiga förfaranden i fråga, inbegripet de som avsåg sanitetsporslin. En sådan bedömning kan emellertid inte prövas av domstolen inom ramen för överklagandet.

39 Den första grundens tredje del ska följaktligen avvisas.

40 Av det ovanstående följer att den första grunden inte kan godtas i någon del.

*Den andra grunden: Åsidosättande av motiveringsskyldigheten*

Parternas argument

41 Genom sin andra grund har klagandena kritiserat punkt 59 i den överklagade domen. De har därvid gjort gällande att den överklagade domen brister i motivering, eftersom tribunalen underlät att undersöka vissa väsentliga argument rörande klagandenas påstådda deltagande i en enda överträdelse.

42 Enligt klagandena underlät tribunalen för det första att undersöka huruvida klagandena avsåg att genom sitt eget beteende delta i förverkligandet av det gemensamma mål som eftersträvades, för det andra huruvida de rimligen hade kunnat förutse samtliga rättsstridiga beteenden som andra företag planerade eller genomförde i samband med saluföringen av sanitetsporslin för att uppnå de gemensamma mål som deltagarna eftersträvade och, för det tredje, huruvida klagandena varit beredda att godta den risk som sådana beteenden innebar.

43 Klagandena anser att tribunalen därigenom åsidosatte sin motiveringsskyldighet.

44 Kommissionen anser att den första grunden ska avvisas eller att den i vart fall inte kan ligga till grund för ett bifall till överklagandet.

Domstolens bedömning

45 Den andra grunden för överklagandet sammanfaller i allt väsentligt med den första grundens andra, fjärde och femte del. Den ska därför underkännas, av samma skäl som angetts i punkterna 28–33 i förevarande dom.

46 Eftersom ingen av de grunder som klagandena har anfört till stöd för sitt överklagande har godtagits, ska överklagandet ogillas.

**Rättegångskostnader**

47 Enligt artikel 184.2 i domstolens rättegångsregler ska domstolen besluta om rättegångskostnaderna när överklagandet ogillas.

48 Enligt artikel 138.1 i rättegångsreglerna, som enligt artikel 184.1 ska tillämpas i mål om överklagande, ska tappande part förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna om detta har yrkats. Kommissionen har yrkat att klagandena ska förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna. Eftersom klagandena har tappat målet, ska de förpliktas att ersätta rättegångskostnaderna i detta mål om överklagande.

Mot denna bakgrund beslutar domstolen (första avdelningen) följande:

**1) Överklagandet ogillas.**

**2) Masco Corp., Hansgrohe AG, Hansgrohe Deutschland Vertriebs GmbH, Hansgrohe Handelsgesellschaft mbH, Hansgrohe SA/NV, Hansgrohe BV, Hansgrohe SARL, Hansgrohe Srl, Hüppe GmbH, Hüppe GesmbH, Hüppe Belgium SA/NV och Hüppe BV ska ersätta rättegångskostnaderna.**

Underskrifter